

ПЕДАГОГИКА, ОКУТУУ ТЕХНОЛОГИЯСЫ
ПЕДАГОГИКА, ТЕХНОЛОГИЯ ОБУЧЕНИЯ

Абыкеева Б.

**БАШТАЛГЫЧ МЕКТЕП МУГАЛИМДЕРИНИН ЭМОЦИОНАЛДЫК
КОМПЕТЕНТТҮҮЛҮГҮН АНЫКТОО**

Абыкеева Б.

**ОПРЕДЕЛЕНИЕ ЭМОЦИОНАЛЬНОЙ КОМПЕТЕНТНОСТИ УЧИТЕЛЕЙ
НАЧАЛЬНОЙ ШКОЛЫ**

B. Abykееva

**DETERMINING THE EMOTIONAL COMPETENCE OF TEACHERS OF INITIAL
CLASSES**

УДК: 370-74/11

Макалада башталгыч мектеп мугалимдеринин эмоциялык компетенттүүлүгүн аныктоо жөнүндө сөз болот.

В статье говорится об определении эмоциональной компетентности учителей начальных классов.

The article states the definition of emotional competence of teachers of initial classes.

Башталгыч класстардын мугалиминин ишмердүүлүгүнүн эмоционалдык компетенттүүлүгүн психологиялык аныктоо мугалимге окутууда системалуу-ишмердүүлүктүк мамилени ишке ашырууга жардам кылат, психологиялык колдоо көрсөтөт, инновациялык ишмердүүлүккө психологиялык даярдыкты жогорулатат. Аныктоо индивидуалдуу жана топтук психологиялык консультация берүү, диагностикалоо жана анын натыйжалары боюнча кесиптик өнүгүүнү долбоорлоо, кесиптик маанилүү сапаттарды өнүктүрүү жана эмоционалдык күйүп кетүүнүн алдын алуу тренингдери, психологиялык агартуунун жана психологиялык сабаттуулукту жогорулатуунун ар кыл формалары түрүндө ишке ашырылат. Мугалимдин инсанына коюлуучу талаптар окутуу стандартын ишке ашыруунун материалдык-техникалык шарттардан кем калбаган зарыл шарты болуп саналат. Дал ошол мугалимдин инсаны, окутуу программаларына, окуу китептерине, интерактивдүү такталарга жана башкаларга караганда чоңураак даражада баланын инсанын калыптандырат, окутуунун пландалган натыйжаларына жетишүүгө таасир кылат. Педагог өз тарбиялануучуларына педагогикалык баарлашуу жана ишмердүүлүк процессинде таасир кылат. Бул таасирдин мүнөзү көп жагынан мугалимдин инсанынын касиеттери менен сапаттарынан, анын кесиптик, эмоционалдык компетенттүүлүгүнөн, абройлуулугунан жана башка көптөгөн параметрлерден көз каранды болот. Кенже мектеп

окуучулары үчүн мугалим кыйла маанилүү, референттүү адам болот. Балдарды окутуунун ийгиликтүүлүгү, алардын психологиялык жакшы абалы көп жагынан мугалимдин окутуу стилинен көз каранды болот. Демократиялык стиль баланын психикалык функцияларын ийгиликтүү калыптандырууга көмөктөшөт, окутууга жакшы таасир кылат, ал эми авторитардык стиль балдарда же аткаруучулук турумдун бекемделишине, конформдуу жүрүм-турумдун калыптанышына апкелет, же терс эмоционалдык-жүрүм-турумдук реакцияларды жаратат. Педагогго заманбап талаптар системасындагы базалык инсандык компетенцияларды карап чыгалы, аларды педагог-психолог башталгыч класстардын мугалиминин эмоционалдык компетенттүүлүгүн психологиялык жактан аныктоодо эске алуусу зарыл.

Окуучулардын күчтөрүнө жана мүмкүнчүлүктөрүнө ишенүү. Бул компетенция педагогдун гуманисттик турумунун берилиши болуп саналат. Ал педагогдун негизги милдетин – окуучунун дараметтүү мүмкүнчүлүктөрүн ачууну чагылтат да, педагогдун окуучулардын ийгиликтерине карата эмоционалдык компетенттүү турумун аныктайт. Окуучулардын күчтөрүнө жана мүмкүнчүлүктөрүнө ишенүү окуучуга карата айыптоочу турумду жоёт, окуучуну колдоого, анын ишмердүүлүгүнүн ийгиликтүүлүгүнө көз салуучу жолдор менен усулдарды издөөгө даярдыкты күбөлөндүрөт. Окуучунун күчүнө жана мүмкүнчүлүктөрүнө ишенүү окуучуларга карата сүйүүнүн чагылуусу. Башкача минтип айтууга болот, баланы сүйүү, демек, анын мүмкүнчүлүктөрүнө ишенүү, билим берүү ишмердүүлүгүндө ошол күчтөрдү ачуу үчүн шарттарды түзүү. Бул сапатка ээ педагог окуучулар үчүн ийгилик кырдаалын жаратат; академиялык активдүүлүктү мобилизациялоочу сабаттуу педагогикалык баалоону жүзөгө ашыра алат; ар бир окуучудан оң жактарын табат; билим берүү процессин ошол жактарга таянып

курат, индивидуалдуу-багытталган билим берүү долбоорлорун иштеп чыга алат.

Окуучулардын ички дүйнөсүнө кызыгуу. Бул инсандык, эмоционалдык компетенция алардын индивидуалдуу жана курактык өзгөчөлүктөрүн жөн гана билүүнү эмес, бүткүл педагогикалык ишмердүүлүктү окуучулардын индивидуалдуу өзгөчөлүктөрүнө таянып курууну да болжойт. Ал окуучунун индивидуалдуу артык көрүүлөрүн, мүмкүнчүлүктөрүн, ал кездешкен оорчулуктарды айкындоодон көрүнөт: индивидуалдашкан билим берүү программасын куруу, ички дүйнөнүн индивидуалдуу мүнөздөмөлөрүн эске алуу менен окутуунун инсандык маанисин көрсөтүү.

Башка турумдарды, көз караштарды кабыл алууга ачыктык. Башка турумдарды жана көз караштарды кабыл алууга ачыктык педагог өз көз карашын бирден бир туура деп эсептебей турганын болжойт. Ал башкалардын пикирине кызыгат жана аргументация жетиштүү болгон учурда аларды колдоого даяр. Педагог окуучунун айткандарына ийкем көңүл бурууга, өз турумун өзгөртүүгө да даяр. Акыйкат бирөө эмес деп ынанган учурда мугалим башкалардын пикирлери менен турумдарына кызыгат, окуучулардын билимдерин баалоо процессинде башка көз караштарды эске алат.

Жалпы маданият. Педагогикалык ишмердүүлүктүн мүнөзүн жана стилин, педагогикалык баарлашуунун ийгиликтүүлүгүн, педагогдун турумун окуучулардын көз алдында аныктайт. Адамдын материалдык жана руханий жашоосунун негизги формалары жөнүндө билимдеринде, азыркы баланын материалдык жана руханий кызыгууларын билүүдө жатат. Педагог ар бир окуучуга өз жетишкендиктерин көрсөтүүгө мүмкүндүк берет, сабактан тышкаркы ишмердүүлүктү уюштурууга, ийримдер менен секцияларды жетектөөгө жөндөмдүү болот. Ал эмоциялуу учурларда маданияты бийиктигин көрсөтөт.

Эмоционалдык туруктуулук. Эмоционалдык туруктуулук окуу процессиндеги, өзгөчө конфликт кырдаалдарындагы мамилелердин мүнөздөмөсүн аныктайт. Окуучуларды баалоонун объективдүүлүгүн сактоого жөндөмдүүлүк классты башкаруунун майнаптуулугуна таасир кылат. Оор кырдаалдардагы эмоционалдык туруктуулук даражасынын жогорулугунун аркасында педагог токтоолугун сактайт, анын эмоциялары баалоонун объективдүүлүгүнө таасир кылбайт, мугалим тарбиялоо процессине зыян кылып, эмоционалдык чыналган кырдаалдардан качууга умтулбайт.

Педагогикалык ишмердүүлүккө оң багытталгандык. Бул компетенттүүлүктүн негизинде өз күчүнө, өзүнүн майнаптуулугуна ишенүү жатат. Педагогикалык ишмердүүлүктүн максаттарын жана баалуулуктарын андоо, позитивдүү маанай, иштөөнү каалоо, өзүнө ишенгендик кесиптештери жана окуучулар менен оң мамилелерге көмөктөшөт,

педагогикалык ишмердүүлүккө оң багытталгандыкты аныктайт.

Кесиптик жогору өзүн баалоо. Педагогикалык ишмердүүлүктүн максаттары менен милдеттерин коюу. Бул компетенттүүлүк сабактын темасын педагогикалык милдетке көчүрүү билгичтигин, педагогикалык максаттарды жана милдеттерди окуучулардын курактык жана жекече өзгөчөлүктөрүнө ылайык коюу билгичтигин болжойт.

Окуу ишмердүүлүгүнө мотивация. Окуучулардын окуу ишмердүүлүгүнө мотивациясы мугалимдин кенже мектеп окуучусунун ишмердүүлүгүндө ийгиликти камсыз кылуу жөндөмдүүлүгүнөн көз каранды болот, ал балага өз күчүнө ишенүүгө, өзүн айланадагылардын көзүндө бекемдөөгө жол берет. Конкреттүү окуучунун мүмкүнчүлүктөрүн, анын кызыкчылыктарын билүү, окуу милдеттерин анын мүмкүнчүлүктөрүнө ылайык коюу, окуучулардын ийгиликтерин ата-энелерине, классташтарына көрсөтүү; окуу тапшырмасын инсандык-маанилүүгө айлантуу билгичтиги оң окуу мотивациясын камсыздоонун башкы ыктары болуп саналышат.

Педагогикалык баалоодогу компетенттүүлүк. Педагогикалык баалоо окуучулардын өз жетишкендиктерин жана кемчиликтерин андоосунун реалдуу куралы болуп саналат. Өз натыйжаларын билүүсүз кенже окуучуга билим алуудагы субъектилик турумду камсыздоо мүмкүн эмес. Баалоосуз баа коюу окуучулардын интеллектуалдык активдүүлүгүн жана таанымдык кызыгуусун жайлатат, жолсуздуктардан качуу мотивациясын калыптандырат, көчүрүп жазуу өндүү терс кубулуштарга апкелет. Педагогго педагогикалык баалоолордун көп түрдүүлүгүн билүү, сабакта жана сабактан тыш учурда баалоонун ар кыл усулдарын колдонуу билгичтиги зарыл. Педагог-психологдун конструктивдүү педагогикалык баалоодогу мугалимдин компетенттүүлүгүн калыптандыруу боюнча ишмердүүлүгүнүн маанисин ашыра баалоого болбойт. Терс жана оң бааны ар бир окуучуга ар кыл формаларда жана интонацияларда айтуу мугалимге баалоону текшерүү, жазалоо каражаты катары эмес, психологиялык колдоо жана окуу мотивациясын чыңдоо каражаты катары колдонууга жол берет. Окуучулардын билимдерин баалоонун психологиялык-педагогикалык негиздери жөнүндө педагогдорго эстетиктерди да колдонууга болот, аларды мугалимдин иш ордуна чукул жайгаштыруу керек.

Абройлуу педагогдор балдарга карата оң ички, инсандык, эмоционалдык боёлгон, мотивдешкен туруму менен мүнөздөлөт: алардын кызыгуулары окуучулардын инсанына багытталган, алар окуучуларга пайдалуу болууга умтулушат. Жогору эмоционалдык компетенттүүлүк жана кесипкөйлүк балдарга эң эле ар кыл кырдаалдарда жардам кылууга жол берет. Темпераменттери түрдүү болгондо да, мындай педагогдорду ички жана тышкы токтоолук, тең салмактуулук, өзүнө ишенгендик, индиви-

дуалдуу жеке сапаттарынын тендемдүүлүгү, балдарга сый мамилеси, алардын кайталангыстыгын, өзүнчөлүгүн жана тазалыгын түшүнүү, алардын оюндук же окуу ишмердүүлүгүнүн көрсөткүчтөрүнө, жүрүм-турумуна жана инсандык көрүнүштөрүнө карабай, өздүк ар-намыс сезимин таануу жана урматтоо айырмалап турат.

Мугалимде абройдун жок болушу, эреже катары, балдарды сүйүүнүн, аларга кызыгуунун жетишсиздиги же жоктугу, алардын психологиясын, курактык жана индивидуалдуу өзгөчөлүктөрүн түшүнбөө менен түшүндүрүлөт. Натыйжада мугалимдин ишмердүүлүгү майнаптуулугунун төмөндүгү, оордугу менен айырмаланат. Ал дайыма психологиялык жана эмоционалдык чыңалууну баштан кечирет.

Адабияттар:

1. Андреева И.Н. Предпосылки развития эмоционального интеллекта // Вопросы психологии. 2007. № 5. С. 57 - 65.
2. Андреева И.Н. Эмоциональный интеллект: исследование феномена // Вопросы психологии. 2006. №3. С.187
3. Возрастная и педагогическая психология. / Сост. Дубровина И.В., Прихожан В.А.. М., Академия. 1998
4. Выготский Л.С. Вопросы детской психологии. М., Союз, 1997.
5. Выготский Л.С. Детская психология. Избранные психологические труды в 6-ти тт. Т. 4. М.: Педагогика, 1984.
6. Выготский Л.С. Учение об эмоциях // Собр. Соч. Т.4. М., 1984.
7. Запорожец А.В. Психическое развитие ребенка. Избранные психологические труды в 2-х тт. Т. 1. М.: Педагогика, 1986.
8. Овчарова Р.В. «Практическая психология в начальной школе». – М., «Сфера», 1998.
9. Практикум по возрастной психологии/под ред. Л.А. Головей, Е.Ф. Рыбалко. Спб, Речь, 2001
10. <<http://www.betapress.ru/library/recruiting-156.html>>
11. <<http://yanalan.com/22/>>
12. <http://www.psychology-online.net/articles/doc-709.html>
13. www.voppsy.ru <http://www.voppsy.ru>

Рецензент: к.пед.н. Бектурова Э.О.